

DR. IVAN PRIJATELJ ŠESTDESET LET

Iz osrčja Dolenjske, odkoder je izšel genialni tvorec slovenske besede Primož Trubar, je prišel tudi dr. Prijatelj, čigar ustvarjajoči zanos in polet kulturnega delavca je morda podoben zanosu in ljubezni njegovega davnega rojaka, brez dvoma pa ju družita smisel in energija za težke, duhomorne opravke in nadrobno delo, ki je poleg vsega drugega potrebno za realizacijo znanstvene zamisli. S temi lastnostmi in s širčkimi razgledi, ki si jih je pridobil ob vrhovih evropskega umetniškega in znanstvenega ustvarjanja, je bil dr. Ivan Prijatelj slovenski literarni znanosti, ko je zapuščala diletantizem in amaterstvo, važna opcrā in je sam prispeval k njeni današnji podobi premnogo važnih črt.

Literarno delo je začel s prevajanjem ruskih klasikov, o katerih je pričbčeval tudi natančnejše študije. Prevajanja se ni lotil po kakem široko zasnovanem načrtu, ampak je izbiral iz ruske literature le posamezne dragotine, med katerimi je prevod Jevgenija Onjeginā največje delo v tej smeri njegovega delovanja, ki ga je spremljalo tudi lastno umetniško ustvarjanje. Obenem je začel sistematično raziskovati slovensko preteklost, cdkrival je razne novosti, do katerih je le on mogel, in nabiral gradivo, da je potem, ko je prišel na slovensko univerzo, mogel v kratkih presledkih podati nazorno sliko raznih dogajanj, ki so vplivala na razvoj naše slovstvene zgodovine. Seveda pri vsem tem ni pozabil s paznim očesom spremljati sodobne rasti slovenske literature, saj je bil z mnogimi ustvarjalci „moderne“ v osebnih stikih. Njegovo dojemanje moderne umetnosti se je pokazalo v docela novi in dovršeni obliki pri izdaji in kritično estetični oceni pesmi Murna-Aleksandrova.

Kakor so sicer zanimive jasne podobe predvsem slovanskih oblikovalcev duha, s katerimi je seznanjal Slovence, in kakor je pomembno njegovo delo pri problemih literarne teorije in kritike, moramo še posebno poudariti njegovo raziskovanje slovenske literarne, kulturne in politične zgodovine. Želel je dokončno osvetliti, kako je snoval skozi

stoletja slovenski duh. Ustavil se je najprej pri reformaciji ter ji posvetil eno svojih najlepših del. Preko nekaterih manj razgibanih dob je v eseju „Duševni profili naših preporoditeljev“ (LZ 1921) pregledal talente, moči, izobrazbo, nagnjenja, skratka, celotne podobe naših takratnih delavcev. Radi jasnih pojmov o slovenski narodni in kulturni samostojnosti, o važnosti samoraslega jezika za narodni razvoj in o diferenciranosti narodnega življenja, je mogel kritično pretresti meglene dneve naše novejšje zgodovine, ko so govorili o ilirstvu (starem in novem), o vseslovanstvu, ki je bilo nestvarno fantaziranje, kakor je nestvarno tudi vsako nerodno apliciranje tujih doktrin na narodne težnje (n. pr. historično pravo namesto naravnega v 60. letih). Edinstvena je in ostane njegova obširna monografija o Kersnikovem delu in njegovi dobi. Na slovenski univerzi se je njegovo delo še posebno razraslo. Poročila širokemu svetu o slovenskih prizadevanjih, izdaje klasikov, za katere je napravil nov načrt, obsežne razprave iz novejšje slovenske literarne in kulturne zgodovine, kjer je ourgel mnogo zgodovinskih neresnic in očistil napačne pojme o preteklosti, pričajo o njegovem delu na domačih tleh.

Izdelana osebnost dr. Prijatelja se razodeva v njegovem slogu, ki ga vsi občutimo, čeprav še ni raziskan. Francoski esprit in ruska širina sta se plodno pridružila naravi njegovega temperamenta, tako da je njegovo izražanje resnično visoko kultivirana oblika prirojenih dispozicij.

Še bolj pa se čuti žar njegove osebnosti pri delu univerzitetnega profesorja. Nazoren način predavanja, prebliski anekdot in osebnih spominov, ki z druge strani osvetljujejo snov, posebno pa obvladanje gradiva, zanašajo slušatelje v dramatične borbe med generacijami, svetovnimi nazori in osebnimi interesi.

„Ljubljanski Zvon“, kjer je natisnil čez 30 razprav (od približno 170), člankov, esejev in pisem, se mu ob njegovem jubileju zahvaljuje za veliko delo.

Tone Šifrer.